

ע"א] שאמר משה ויעשו אלהי זהב, אמר משה רבונו של עולם בשביל כסף וזהב שהרבית להם עשו אותו מעשה, כדאמרי אינשי אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר, וזה היה טענת והאמתלא של משה להציל את ישראל, הקב"ה הגורם שהשפיע להן רוב טובה. אמנם לפי דעת המפרשים לא עשאה זאת טענה קלושה וחלושה כלל, כי אדרבה נהפוך הוא דיותר הוא החטא חמור שחטאו מרוב כל, וזה היה חטאת סדום ואחותם [סנהדרין דף ק"ט ע"א] שבעטו מרוב טובה ונאבדו מעולם הזה ומעולם הבא, וקרא כמתמיה להם וכסף הרבית להם וזהב עשו לבעל [על פי הושע ב' י'], וכן וישמן ישורון ויבעט [דברים ל"ב ט"ו], וכל אלו הכתובים אינן התנצלות והצלה, כי אם להגדיל החטא והעון, ואם יש להתנצל החטא, יותר יש להתנצל ולהציל את החוטא מטעם העניות, כי העניות מעביר את האדם על דעתו ועל דעת קונו [עירובין דף מ"א ע"ב], ולא העשירות שהוא מגדול החטא והעון. אבל הסברא נסתרה מניה וביה מדברי משה עצמו שעשה העשירות להתנצלות, שאמר ויעשו אלהי זהב, מוכח דהעשירות והשרירות מביא החטא, והתנצלות גמורה היא, ולא העניות, כי לבו נשבר בקרבו ולמה יחטא, ויש סברות לכאן ולכאן.

ועתה נראה דכל הסברות תלוין אלו באלו, דאם נאמר דהיה פסול באהרן, ועם כל זה נתקרב לכהונה, כי לא הועיל כלום במחשבתו שאמר אפשר דליהוי להו תקנתא בתשובה, כי על העבודה זרה לא מהני תשובה, וגם אין שום טענה מספקת לישראל להציל את עצמם מטעם שעשו להורות תשובה לרבים, דהלא על חטא עבודה זרה לא מהני תשובה, וא"כ קשה על משה מאי קאמר ויעשו אלהי זהב, אי בשביל כדי להגדיל החטא יותר שיהיה שייך לומר שעשו כדי להורות תשובה דחטא גדול כזה דלא הורו לנו הקדמונים, [זה אינו].

דהלא באמת אין להם תקנה בתשובה על חטא עבודה זרה, ועל כרחך האמתלא של משה שאמר ויעשו להם אלהי זהב היה בשביל העשירות ורוב טובה שהשפיע להם, דזה הוא עלול יותר לחטוא מהעני, כי מה יעשה הבן ולא יחטא, ואמתלא גדולה היא. אבל אם נאמר דלא נמצא פסול באהרן ובזרעו, כי מחשבתו היה לטובה אצל העגל כדי שיהיו לישראל תקנתא בתשובה, וגם מטעם זה זכה לכהונה שידע הקב"ה כוונתו, וגם ישראל לא היו ראויין לאותו מעשה אלא להורות תשובה, ומכח דמהני תשובה אף על חטא גדול כזה שהוא עבודה זרה, א"כ משה שאמר ויעשו אלהי זהב היתה התנצלות ישראל שהגדיל החטא עד למעלה, לומר שחטא גדול כזה לא נמצא בימים הראשונים, ושפיר יש להם טענה עצומה דעשו כדי להורות תשובה, ולא היה כוונת משה להצילם מטעם העשירות מרוב טובה, דאדרבה יש לומר דאין זה עליה אלא ירידה הוא, זה שאחר כל הטובות והצדקות שעשה הקב"ה עמהן יבעטו, כענין לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים [דניאל ט' ז'], ויותר טוב להציל את העני מהעונש מטעם שהעניות מעביר את האדם על דעת קונו ולא את העשיר.

והנה מצאתי און לי במפרשים פירוש מספיק וטעם נכון על משנה זו, שחטאת עוף נעשה למטה ועולת העוף למעלה, ובבהמה הוא להיפך חטאת בהמה היא למעלה ועולת בהמה היא למטה, לפי דידוע שהעוף היא קרבן עני והבהמה היא קרבן עשיר, והנה החטאת באה על חטא המעשה, והעולה באה על חטא המחשבה, כי אין העולה באה אלא על הרהור הלב [תנחומא תצוה סימן ט"ו], כענין שנאמר [יחזקאל כ' ל"ב] והעולה על רוחכם וגו'. והנה העני דרכו לחטוא במעשה, כי יש לו אמתלא נכונה שהעניות מעביר האדם על דעתו ועל דעת קונו, ואין בידו עון כל כך על המעשה, אבל במחשבה אין דרכו לחטוא, כי נשברה

רוחו בקרבו ולבו לב נשבר ונדכה, ואם ימצא שהעני חוטא במחשבה, הוא חטא גדול מאוד אצלו, כי חטא המחשבה באה מצד גסות הרוח שבו, ושלושה הקב"ה שונא ואחד מהן דל גאה [ראה פסחים דף ק"ג ע"ב], ולמה יתגאה אחר שנחשב כמת, ולהכי גדלה חטאתו עד למאד. אבל העשיר הוא להיפך, דדרכו לחטוא במחשבה מצד גסות הרוח שבו ורוחב לבבו, בראותו עשרו ויקר תפארת גדולתו, וחטא המחשבה אינו נחשב אצלו לחטא גדול כל כך כמו אצל העני, אבל העשיר אין דרכו לחטוא במעשה, כי למה יחטא ויבעט מרוב טובו חלילה כי יש לו כל, ואם ימצא שיחטא העשיר במעשה, גדול עונו מנשוא, וחטאתו גדלה עד לשמים.

לזה אמרו חטאת העוף שהוא קרבן עני ובאה על חטא המעשה, היא למטה מחוט הסיקרא, הטעם כדי שלא לפרסם חטאו כי הוי כמו שוגג או נאנס מצד עניותו שהעבירו על דעת קונו, ועולת העוף למעלה מחוט הסיקרא, לפי שעולה באה על מחשבת העני שחטא בגסות הרוח, אשר הקב"ה שנאו דל גאה, ומהראוי לפרסום חטאו כי שלא כדין עשה. אבל חטאת בהמה שהוא קרבן העשיר הוא להיפך, **החטאת שבאה על חטא המעשה נתונה למעלה מחוט הסיקרא** כדי לפרסם חטאו שהוא גדול עד למאד, כי למה יחטא במעשה כשיש לו רוב טובה, ועולת בהמה נתונה למטה כי דרך העשיר לחטוא במחשבה מצד הגסות הרוח שיש בו מרוב עשרו, והוי כמו אנוס. והוא פירוש נכון עד למאד.

וזה ענין כוונת הסמיכות, דאחר דמסיים ברוך שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן וברוך שבחר באהרן, וכוונתו לומר שגם אהרן נבחר לכהונה על שלא נמצא בו פסול, והסלקא דעתך היה דנמצא בו פסול שעשה את העגל, ומהראוי

היה להתרחק ולא להתקרב, אבל האמת אינו כן, דאדרבה מטעם זה זכה לכהונה, כי ידע הקב"ה כוונתו שהיה לטובה כדי לזכך שיהיה להן תקנתא בתשובה, ולכן אמר לו הקב"ה מפלטין ידי לית את זעי וממותר פתורי את אכיל, וזכה לכהונה, וגם ישראל לא היו ראויין לאותו מעשה אלא להורות תשובה, וזה היה ג"כ מחשבת אהרן שחשב טובה על ישראל, כי גם על חטא עבודה זרה מהני התשובה, וראיה ממה שאמר ויעשו אלהי זהב, וכדי להגדיל החטא שלא נמצא בקדמונים, וזו היא הצלתם שלא היה כוונתן אלא להורות תשובה. ודלא תיקשי מנלן הא, דלמא התשובה לא מהני על עבודה זרה, ואהרן לא נתקרב מטעם שלא נמצא בו פסול אלא מטעם אחר, כי באמת היה בו פסול עשיית העגל, כי מחשבתו אינו נחשב לכלום שאמר ויהיה להם תקנתא בתשובה, כי על עבודה זרה לא מהני תשובה, וראיה ממה שאין ראיה, דהא דאמר משה ויעשו אלהי זהב, לא היה כוונתו להגדיל החטא עבור התשובה, אלא כוונת משה היה להתנצלות ישראל שחטאו בשביל רוב טובה והקב"ה הוא הגורם, כי דרך העשיר לחטוא, לזה מתחיל מיד חטאת העוף נעשה למטה וחטאת בהמה למעלה, לפי שחטאת העוף הוא קרבן עני שבא על המעשה נעשה בצנעה, לפי שאין חטאו גדול כי העניות מעביר את האדם על דעת קונו, אבל חטאת בהמה שהוא ^אקרבן עשיר נעשית למעלה כדי ^בלפרסם חטאו שהוא גדול עד למאד, וא"כ הסברא היא מהיפך להיפך, דהעשיר החוטא במעשה חטאו עצום, וא"כ גבי עגל שהיה חטא מעשה כדאמר ויעשו אלהי זהב, א"כ אין כאן שום התנצלות, אדרבה דא תברתהון, ועל כרחך התנצלות משה היה כדי להורות תשובה דמהני אף על עבודה זרה, וגם מחשבת אהרן לטובה היתה, ושפיר קאמר ברוך שבחר באהרן שנבחר לכהונה שלא היה בו פסול כדאמרינן ודוק.